

ли своїм співом Україну, їхня виконавська майстерність полонила шанувальників опери. До співаків слід додати диригентів – Веніаміна Тольбу, Стефана Турчака, Льва Венедиктова, Володимира Кожухаря. Те, що здобутки Національної опери України ім. Т. Шевченка не зникли в круговерті часу і мінливої моди, заслуга і Жанни Бебешко – вона записувала її репертуар.

...Вона не стала диригентом, хоча з її наполегливістю цілком могла б реалізуватися в цій непростій професії, та не слід жалкувати – її місія не менш важлива. Завдяки їй маємо закарбовану на плівці і в цифровому форматі музичну класику, що означає: це надбання буде доступне і майбутнім поколінням. Гізела Ципола, котра живе на Закарпатті в своєму будинку і доглядає виноград, пише їй: «Жанно, якби не ти, мене б уже всі забули». А хіба не через байдужість нашої влади до мистецтва, до справи їхнього життя передчасно пішли з життя такі знаменитості, як Анатолій Солов'яненко і Євгенія Мірошниченко? А хіба не через жадобу до матеріального збагачення політичної «еліти» витіснялося на маргінес високе мистецтво? Ще в 1995 році Жанна Бебешко говорила: «Як не дивно, у владних структурах є “діячі”, яких аж ніяк не назвеш будівничими Української держави». Цього (і не тільки цього) голосу влада не почула. Залишається тільки дивуватися стійкості наших творців культури, які всупереч несприятливим обставинам продовжують творити...

Жанну Бебешко люблять і шанують у музичному середовищі, адже у її фільмах, окрім високого професіоналізму, панує атмосфера добра, приятні, про героя неодмінно згадують шляхетно, з любов'ю. Марно шукати в них щось скандальне, вони пронизані теплом і шанують талантів.

А спільне для всіх головних персонажів висловила Діана Петриненко: «Поки співаю – живу». Фільм під цією назвою зворушливий, викликає ностальгію за чарівним голосом співачки, якого сьогодні не почути ні по радіо, ні по телебаченню. А як захоплено про неї говорять Анастолій Мокренко, Борис Олійник! Таких слів далеко не кожен може заслужити, і респект Жанні Іванівні, яка їх зафіксувала. І зняла саму Діану Петриненко вже в досить літньому віці (співачка з гумором згадує перед камерою прожите).

Жанна Бебешко обирає обраних музикою. Такою є талановита учениця Діани Петриненко Людмила Монастирська. Її партія в опері «Аїда» полонила американських меломанів і визнана найкращою Аїдою у світі. Тепер вона є солісткою не тільки Національної опери України, а й Міланського оперного театру «Ла Скала». Її голос наповнює душу, полонить. Навіть таку, загальновідому народну пісню, як «Чорні очка, як терен», вона своїм оксамитовим, багатющим голосом перетворює на пісенний шедевр. Співачка, яку високо цінують на Заході, безмежно любить Україну, тож назва стрічки, їй присвяченої, «Україно, в тобі моє коріння» закономірна.

Переважну більшість робіт Жанни Бебешко можна знайти в мережі. Збагачайтесь.

Творча енергія Леоніда Осика

З нагоди 80-річчя з дня народження

Лариса Брюховецька

Леонід Осика і Василь Симчич під час зйомок фільму «Захар Беркут». Кіностудія ім. О. Довженка, 1972.

За зовнішньої непримітності, він був розумний і своїми аргументами, приправленими іронією та самоіронією, переконував. Був енергійний, наступальний, дотепний, умів влучно сказати, і його гострих і влучних слів побоювались. Тодішній редактор кіностудії ім. Довженка Віталій Юрченко згадував: «Леонід Осика <...> був відомий в кінематографічному середовищі як великий спеціаліст у галузі дискусій. Його улюблений полемічний прийом полягав у тому, що, якщо йому якийсь сценарій подобався, а комусь не подобався, то Осика заявляв, що всі ми розучилися радіти появи прекрасних і видатних зразків драматургії. І коли недосвідчений опонент заперечував, що радіти особливо немає чому, то Осика переконливо і дохідливо пояснював особисто йому, що саме в даному сценарії повинно подобатися кожному, хто хоч щось розуміє в мистецтві кіно. Після цього опонент ще довго радів будь-якому сценарію, який потрапляв йому до рук»¹. Викликав у людей прихильність. Незважаючи на те, що був владною людиною, підкорював собі людей по-хорошому і безболісно, так, що їм навіть приємно було потрапляти до нього в залежність. Відразу міг знайти потрібний тон, у сенсі – стати з ким завгодно «на коротку ногу».

Як режисер формувався під впливом фільмів неореалізму – вони вийшли на екран тоді, коли він навчався в художньому училищі в Одесі. Враження від них накладалося на особисте, пережите в пору повоєнного дитинства... Риси

¹ Юрченко В. Спогад про трьох мудреців, або Уроки «Білого птаха...» // Кіно-Театр. – 1999. – № 2.

цього пам'ятного мистецького напрямку прочитуються в його «Камінному хресті». Та ще в попередній картині «Хто повернеться – долобить» (1967), де йшлося про поетів, які воювали. Він шукав свій індивідуальний стиль. У короткому інтерв'ю журналу «Юність» висловив свої творчі засади: «Чому без сюжету? Чому з'являються документальні кадри? – Річ тут не в сюжеті. В картині свідомо порушується часова послідовність. Наш фільм – роздуми, спогади про загиблого поета. Хотілося прийти до узагальненого образу поета через біографії багатьох.

Спочатку ми даємо фрагменти з документальних інтерв'ю. А потім переказуємо те саме поетичною мовою. <...> І якщо вірші, що звучать з екрану, не заважають зображенню, а зображення не заважає віршам, значить, ми досягли своєї мети.

Для мене було принципово важливо зіштовхнути на екрані хронікальні та ігрові фрагменти <...>. Я противник зйомок «під документальність», противник методу зйомок прихованою камерою. Кіно – це мистецтво з величезним арсеналом зображальних засобів, зі своїми умовностями, зі своїми обмеженнями. І зовсім не потрібно, щоб на екрані все було, «як у житті». Цього все одно ніколи не досягнути». (1967).

Багато хто вважав «Захар Беркут» його вершинним фільмом. Т. Іванова писала: «Очевидно внутрішню своєрідність цієї картини можна було б визначити як почуття історії. Воно пронизує собою фільм, воно змушує глядача пережити глибоке хвилювання. <...> Дивлячись на екран, важко позбутися відчуття, що саме тут, саме зараз – все вперше. <...> Образи фільму монументальні, цілісні, величні. Але в найкращому епізоді картини авторам вдається щось ще важче, коли органічно вбираючи окремі постаті й обличчя, збірний образ громади, Народу досягає чудової виразності, справжньої висоти. Досить згадати сцену, що стала перемогою мистецтва режисера, оператора і художника, сцену, коли перед загрозю ворожого нашестя вся община рушила з рідних місць, покидає свою землю». (1972). Т. Хлоплянкіна: «Фільм “Захар Беркут” самобугній. Це не історична хроніка, не кінороман, це – саме поетичний твір, пронизаний духом патріотизму, що оспівує красу народного подвигу». (11 квітня 1972).

Осика вільно почувався в просторі історичному, відчував потребу в цьому жанрі. Він зняв усього дві історичні картини – «Захар Беркут» за Іваном Франком і «Гетьманські клейноди» за Богданом Лепким. Дуже шкода, що не здійснилась його заповітна мрія – зняти фільм про Сагайдачного. Режисера цікавили люди, які вміють перемагати. В цьому, очевидно, був момент біографічний. На початку 1990-х, коли фінансування кіно різко зменшилось, Леонід Осика говорив авторці цих рядків: «Колись я написав заявку, але тоді не дозволили зняти, бо дорого. Я цю ідею не полишив і ще міг би такий фільм зняти. Але змушений був відмовитись. Бо якщо “Захар Беркут” дорогий, то “Сагайдачний” супердорогий. Битва під Хотиним, Кафа, Запорозька Січ. Але як можна без цього? Якби ми зняли фільм про епоху Сагайдачного, то він був би навіки. Основою міг стати твір Данила Мордовця. Сагайдачний – це і особистість, і історія. Там маса подій. Без розуміння тих часів важко збагнути історію

Молодість. Леонід Осика, Борислав Брондуков, Іван Миколайчук.

України взагалі. Це постать нашої історії. Хто ж, як не ми, повинні її показувати?». Мріяв і про Олексю Довбуша, в ролі якого бачив Івана Миколайчука.

...1975-го Леонід Осика працював над фільмом «Тривожний місяць вересень», і коли завершилися зйомки на натурі поблизу Новгород-Сіверського, «штаб» засідав на студії, у кімнаті з ескізами художника В. Шавеля на стінах. Саме тоді я познайомилась з Леонідом Михайловичем. Йшлося у фільмі про повоєнний час, про борців, які чинять спротив радянській армії, вважаючи її окупаційною. Тема, якщо по правді, була ризикована, хотілося знати, чому обрав саме повість В. Смирнова? Він пояснив, що з прочитаного останнім часом ця річ видалась найбільш прийнятною для постановки, і сам він уже пам'ятає 1944-й рік, і тому повість розбудила уяву: «Мене привабало, – сказав Осика, – як письменник зумів передати атмосферу того часу, подій – однієї сторінки літопису війни»². Це був жанр психологічного детективу, і велика відповідальність лягала на акторів. Важило й те, що він знову знімав людей глибинки і зможе вийти на ширші узагальнення: «Для мене найсучасніша сучасність – це чесне і правдиве зображення часу і людини в часі. А коли відбувається дія, не так вже, мабуть, і важливо».

Коли фільм вийшов, критики були однастайні: «Фільм строгий за стилем, точно відповідає своєму літературному першоджерелу. Характери персонажів розкрито психологічно глибоко». (Р. Поспелов, «Литературная газета»). «Напружений сюжет, ретельно змальована атмосфера дії, цікаві характери». (Андрій Плахов).

На відміну від прихильних фахівців, «критики» у штатському були на сторожі. З Доповідної ЦК КПУ:

«На Київській кіностудії ім. Довженка завершилось виробництво фільму «Тривожний місяць вересень» (авт. сц. В. Смирнов, реж. Л. Осика). Події розгортаються наприкінці Великої Вітчизняної війни в одному із сіл правобережної України (Полісся), куди повертається після важкого поранення молодий солдат і організовує боротьбу з бандою націоналістів. Перегляд кінофільму на двох плівках показав, що в цілому він заслуговує на підтримку. Однак деякі епізоди фільму потребують уточнень, чіткіших

² Відгомін тривожного вересня // Молода гвардія. – 1976, 7 січня.

сміслових акцентів, що визначають політичну концепцію фільму...

- Зняти деяку гіперболізацію ролі головного героя-одинака;
- Виразніше показати роль комуністів, органів радянської влади (образ начальника райвідділення КДБ, голови сільради), комсомольців (образ секретаря райкому ЛКСМУ), активістів;
- Підкреслити, що боротьба ведеться не просто з бандитами, а саме з політичними бандитами, класовими ворогами (націоналістами-бандерівцями).

*Завідділом культури ЦК КПУ С. Безклубенко.
15 грудня 1975 р.*

З розповіді Віталія Юрченка:

«Закінчився перегляд фільму «Тривожний місяць вересень» в 7-й проєкції кіностудії. Переглядали партійні функціонери. Вони з глибоким знанням справи висували претензії і зауваження до фільму: потрібно зробити те-то, вставити те-то, посилити роль компартії і т. д.

Коли промовець закінчив, Осика, підвівшись, звернувся до директора фільму:

– У нас ще залишились кошти для того, щоб зробити всі ці переробки?

– Ні, кошторис вичерпано.

– Отже, ми переробляємо згідно із зауваженнями, а рахунок для оплати переробок надсилаємо у відділ культури ЦК КПУ. На цьому розмова закінчилась. Переробок не було...»³.

Леонід Осика вважав себе «акторським» режисером. Можливо тому так часто звертався до літературних творів – там скоріше знаходив яскраві своєрідні характери. Характерно, що волів працювати з одними й тими ж акторами: «Взаєморозуміння, причому невимушене, не обтяжене зайвим поясненням, дуже багато важить у нашій роботі, і, зокрема, для мене суттєво, як швидко актор може схопити те чи те завдання, поставлене перед ним. Це не означає, що я сповідаю диктат режисера і вимагаю, щоб актор йому сліпо корився. Але якщо режисер і актор швидко знаходять контакт, розуміють одне одного з півслова і мета їхня збігається, то тоді й робота йде на лад»⁴. 1978-го, в роки глибокого застою, до 50-річчя кіностудії ім. Довженка Осика – один із представників поетичного кіно – писав: «Ми працювали захоплено, але, на жаль, не вберегли все, що здобувалося вірою, працею і серцем від бездуховності, бездумної всеїдності дилетантів, від тиражування, яке ставало модою.

До істинних поетичних стрічок прилаштувалась маса ремісницьких творинь, і холодні копії затінили живу, первозданну душу оригіналів. Наслідувальники кинулись до місць чужих удач, та менш за все було в тих поривах серйозних устремлень»⁵.

У цих словах, як і в усьому, що він робив у своєму житті, – чесність, тверда позиція митця, свідомого свого покликання.

³ Авторський запис спогадів Віталія Юрченка.

⁴ Відгомін тривожного вересня // Молода гвардія. – 1976, 7 січня.

⁵ Искусство кино. – 1978. – № 4. – Перекл. з рос.

Іван Миколайчук: незіграні ролі

Лариса Іванишина

Іван Миколайчук. Кінопроба до фільму «Втеча з тюрми». Режисер Радомир Василевський. Одеська кіностудія, 1977.

Актор – професія залежна. Оберуть тебе на роль чи не оберуть, – залежить від багатьох чинників, зокрема й від творчого завдання режисера. Навіть якщо ти вже уславлений і маєш численних шанувальників, які прагнуть бачити тебе на екрані. Іван Миколайчук за своє коротке життя знявся у тридцяти семи фільмах. Та сьогодні мова не про них, а про те, що не збулося. І чому не збулося. Або збулося, але втрачене.

Якось на початку 1990-х, коли я записувала розповідь Леоніда Осики про Борислава Брондукова, він сказав: «Іван хотів у «Камінному хресті» зіграти злодія. Та, хоча з Іваном ми були не тільки друзі, а й куми, я йому відмовив, тому що цій ролі відповідав Боря». Леоніду Осичі не відмовиш у точному потраплянні у виборі акторів. Та й Іван Миколайчук на нього не ображався: у «Камінному хресті» зіграв одного з синів Дідуха, а в наступному – «Захарі Беркуті» – також мав роль, хоч і невелику.

В Осики були актори-талісмани, і серед них – Іван Миколайчук. А почали вони співпрацю з курсової роботи студента ВДК у кіностудії ім. О. Довженка – короткометражки «Двоє», де Миколайчук зіграв у дуеті з Антоніною